

Ружица Седер

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

ИЗБОР ГЛАГОЛСКОГ НАЧИНА У ФРАНЦУСКИМ КОМПЛЕТИВНИМ РЕЧЕНИЦАМА УВЕДЕНИМ ГЛАГОЛИМА ГОВОРЕЊА, МИШЉЕЊА И ПЕРЦЕПЦИЈЕ И ЊИХОВИ КОРЕЛАТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Тема овог рада је избор глаголског начина у француским комплетивним реченицама које су уведене неким од глагола *говорења*, *мишљења* и *перцепције* и њихови преводни еквиваленти у српском језику. У раду се најпре анализира употреба глаголског начина у оквиру оваквих комплетивних реченица а затим се, поређењем примера преузетих из корпуса, издвајају њихови синтаксички еквиваленти у српском. Даљом анализом глаголских облика српских еквивалентних структура, изводи се закључак о семантичким еквивалентима глаголских начина употребљених у овим комплетивним реченицама.

Кључне речи: комплетивна реченица, глаголски начин, индикатив, сибжонтив

Комплетивне реченице представљају групу зависних везничких реченица уведених помоћу везника *que* (*propositions conjonctives introduites par que*)¹, или везничких израза формираних на основу *que: à ce que, de ce que, en ce que*. Са синтаксичке стране, ове реченице се ослањају на неки елемент њима надређене реченице – глагол

1 Ми ћемо у овом раду користити термин *комплетивне реченице*, у складу са терминологијом једног броја француских граматичара (Damourette-Pichon 1911–36; Le Bidois 1971; Le Goffic 1993). Ипак треба прецизирати да у литератури не постоји јединствена терминологија када је у питању ова група реченица. Неки граматичари (Nyrop: 1930, Grevisse: 1969) називају их *именске реченице* (*propositions substantives*), због могућности њихове супституције именицом. Са друге стране, постоје и они који *комплетивним реченицама* називају и све оне интерогативне и релативне реченице које имају функцију директног објекта у односу на глагол надређене реченице.

sederr@eunet.rs, seder@sbb.rs

Овај рад је настао у оквиру пројекта Министарства за науку и технолошки развој Србије: *Језици и културе у времену и простору* (Бр. 178002).

или глаголски израз, именицу, придев, па чак и прилог², и служе као његова допуна³. Тај елеменат надређене структуре представља *управну реч* (фр. *support*)⁴. Између управне речи и комплетивне реченице постоји снажна синтаксичко–семантичка веза, у смислу да употреба глаголских начина и времена у комплетивној реченици зависи од форме и значења управне речи. Због тога се избор глаголског начина (употреба индикатива или сибжонктива) у овим реченицама објашњава на основу идеја изражених глаголом⁵ надређене реченице, што треба прецизирати примедбом да није реч само о значењу глагола те надређене структуре, већ о читавом њеном смислу, тачније о контексту који та надређена структура намеће, како својом формом, тако и својом семантиком.

Како је већ познато да француски глаголски начин сибжонктив (фр. *subjonctif*) нема свог формалног кореспондента у српском језику, <поставља се питање о томе која је вредност глаголских облика који се јављају у преводним еквивалентима реченица у којима се он јавља. С обзиром на то да српски језик, у поређењу са француским, има редукован систем глаголских начина⁶, глаголска времена су *tâ* која, у зависности од контекста, имају темпоралну (индикативну или релативну), или пак преузимају модалну вредност.⁷

Када је реч о српском језику, можемо претпоставити да су еквиваленти реченица које су предмет овог рада *изричне реченице*, најчешће *декларативне реченице* (*изричне реченице у ужем смислу*).⁸

2 У складу са тим, ове реченице могу имати функцију: 1) директног или индиректног објекта, 2) субјекта, 3) атрибута, 4) одредбене допуне, 5) апозиције, 6) допунског члана (фр. *terme complétif*).

3 Изузетак представљају комплетивне реченице у функцији субјекта, које се налазе испред надређене реченице.

4 Превод француског термина *support* био би „ослонац“. У нашој литератури обично се користи термин *управна реч* (Ивић 1970; Симић – Јовановић 2002; Ружић 2006), те ћемо га и ми даље користити.

5 Под *глаголом надређене реченице* треба подразумевати глагол или глаголски израз, као и глагол *être* праћен атрибутом (придев или партицип), нпр. *être désireux/consentant*, или евентуално неки други перифрастични облик. На пример, у изразу: *Désireux qu'il soit récompensé* комплетивна реченица изражава исти модалитет као и у изразу: *Je désire qu'il soit récompensé*.

6 Већина наших граматичара глаголским начинима сматра само *императив* и *пошеницијал*.

7 Глаголски облици српског језика се, почев од Александра Белића (Белић 1998: 230), сврставају у категорије *индикатива*, *релатива* и *модуса*. Овакво схватање прихватили су и његови следбеници, почев од М. Стевановића (Стевановић 1967: 27), па до аутора савремених граматика.

8 Наиме, српски еквиваленти комплетивних реченица најчешће су *изричне реченице у ширем смислу* (Станојчић – Поповић, Стевановић и други). Њима се изриче садржај неке ситуације, а најважнија им је *дојунска* функција, пре свега функција директног

Што се тиче вредности употребљених глаголских облика у оквиру ових реченица, ставови наших граматичара нису усаглашени. Неки граматичари наводе само да је та вредност темпорална⁹ (не разматрајући при том модалне вредности), а има и оних који експлицитно износе став да ти глаголски облици могу имати и модалну вредност. Милан Стевановић, под модалном употребом глаголских времена подразумева „случајеве означавања личног односа према ономе што се дотичним обликом казује, тј. функције изражавања: намере, жеље, заповести, могућности, потребе (...) готовости да се то врши или изврши, претпоставке или сигурности у вршење и извршење радње, па услова под којим се што врши или изврши итд.“ И даље: „Све то се, како је познато, означава облицима глаголских начина (модуса). Али, – и то је такође познато – не једино њима, него и облицима глаголских времена “(Стевановић 1967: 27). И Радоје Симић у свом раду *Глаголска времена у зависним реченицама* (1966) закључује да употреба глаголских времена у *изричним реченицама у ужем смислу* (дакле, *декларативним реченицама*) може да буде индикативна, релативна и модална.¹⁰

Комплетивне реченице уведене глаголима говорња, мишљења и перцепције

Синтакса ове групе глагола веома је комплексна, у смислу да се у француској комплетивној реченици уведеној оваквим глаголима може наћи и индикатив и сибжонктив, са великом могућношћу њихове алтернације, у зависности од нијанси – некада веома суптилних - којима говорно лице боји свој исказ.¹¹

објекта, уз глаголе комуницирања, мишљења, опажања, осећања, и сличне глаголе, мада и оне, као и француске комплетивне реченице, могу имати и друге допунске функције. У савременој литератури пронашли смо и термине *комплетивне реченице* (Кордић 2008) или *дојунске клаузе* (Ружић 2006). Подтипове ових реченица представљају: *декларативне реченице* (*изричне реченице у ужем смислу*), *зависноујиїне реченице* и *волунїаїиїне* (*вољне*) *реченице*.

- 9 У граматици Станојчић Поповић (1994) налазимо тврдњу да је глагол оваквих реченица увек у релативу (дакле, темпорално употребљен).
- 10 „Пре свега, потврдили смо, насупротив и врло ауторитативним мишљењима, да у већем броју врста зависних реченица лични глаголски облици могу бити употребљени тројачко: у индикативу, релативу и модусу.“ (Симић 1966: 152) И даље: „У модалним зависним реченицама износи се нечији лични став према радњи означеној личним глаголским обликом у предикату. То може бити: а.) став говорног лица; б.) став субјекта главне реченице.
- 11 Као поткрепљење ове тврдње навешћемо следећу констатацију: “...le mode du verbe secondaire dépend, non pas précisément du verbe principal (pris en soi), mais de l'idée, de l'intention qui préside la phrase. “ (Le Bidoa II 1970: 333) „...глаголски начин глагола зависне реченице не зависи само од управног глагола, већ од идеје, „интенције“ која доминира читавом структуром.“ (Превод Р. С.)

I. АФИРМАТИВНА РЕЧЕНИЦА

После афирмативне употребе ових глагола француска компле-
тивна реченица је у индикативу.

1. *Mon mari prétend que je n'aime pas les fruits parce que j'en mange moins que lui.* (MP: 245)¹²

➤ *Мој муж тврди да ја не волим воће* зато што га једем мање него он. (ЖМП: 33)

2. (...) à chaque personne qu'on lui amenait, *elle croyait que c'était l'un d'eux* (...) (MP: 399)

➤ (...) кад год би јој некога представили, она би помислила да је то неко од њих (...) (ЖМП: 221)

3. Pourtant *il se doutait bien que ce qu'il regrettait ainsi c'était un calme*, une paix qui n'aurait pas été pour son amour une atmosphère favorable. (MP: 349)

➤ *Он је ипак добро слутио да он то иако жали за својом, за миром, који за његову љубав не би били довољна атмосфера.* (ЖМП: 160)

4. Quelquefois *il espérait qu'elle mourrait sans souffrances dans un accident*, (...). (MP: 411)

➤ *Понекад се надао да ће она безболно погинути* у каквом несрећном случају, (...). (ЖМП: 236)

II. ОДРИЧНА ИЛИ УПИТНА РЕЧЕНИЦА

Када је неки глагол ове семантичке групе у *дубитивној конституцији* (уколико је главна реченица одрична, или упитна, или уколико садржи јаку идеју сумње, несигурности), његова компле-
тивна реченица је у сибжонктиву:

5. Enfin, s'il n'y a rien, *je ne pense pas que ce soit* que ce monsieur la croit vertueuse, dit ironiquement M. Verdurin. (MP: 268)

➤ Па сад, ако и нема ничега, *не верујем да је то* зато што тај господин верује да је она чедна, рече иронично г. Вердирен. (ЖМП: 60)

6. (...) „Ce n'est pas croyable, *je n'aurais jamais pensé qu'un homme pût faire cela*“, (...) (MP: 381)

➤ (...) „То је невероватно, *никада не бих помислила да би човек могао бити способан за то*“, (...). (ЖМП: 200)

¹² Глагол *prétendre* може да има и значење „avoir la prétention de“, и у том случају он има синтаксу глагола воље.

7. - „Vraiment, **crois-tu que ce soit possible** qu'une femme soit touchée qu'on l'aime, ne vous trompe jamais?“ lui demanda Swann anxieusement. (MP: 431)

➤ - „Збиља, **зар мислиш да је њо могућно** да једна жена буде дирнута што је човек воли, да га никада не превари?“ упита Сван са стрепњом. (ЖМП: 261)

8. Mais il compta que cette existence durait déjà depuis plusieurs années, que **tout ce qu'il pouvait espérer c'est qu'elle durât** toujours, (...). (MP: 410)¹³

➤ Али, када је прорачунао, он увиде да такав живот траје већ више година, **да се не може надаџи ничему дружом до да њо њоџраје заувек**, (...). (ЖМП: 236)

Сибжонктив у оваквим реченицама ипак није обавезан – уколико је циљ нагласити *реалности* чињенице о којој се говори, могуће је да у комплетивној реченици остане индикатив (или кондиционал, када се инсистира на *евенџуалности*):

9. -Mais **nous ne croyons pas que vous exagérez**, ... (MP: 180)

➤ - **Та не мислимо ми да ви преџерујете**, ... (ЖМП: 99)

НАПОМЕНА: Објашњење за промену глаголског начина од зависности од *форме* надређене реченице наводе аутори Дамурет и Пишон (Damourette – Пицхон 1911–36). Тако на пример објашњавају алтернацију начина после негације глагола који у себи садрже имплицитну негацију, типа *nier, démentir* (*неџираџи, демантиоваџи*): индикативом говорник тврди да је чињеница негирана од стране протагонисте ипак тачна, а сибжонктивом напротив он не доноси суд о тој чињеници¹⁴.

Овај принцип може нам помоћи да објаснимо појаву сибжонктива после негације глагола *savoir*, иако је у савременом језику у тој ситуацији уобичајена употреба индикатива. Овај глагол специфичан је по томе што његово значење има апсолутни карактер.

13 У овој комплетивној реченици глагол је у сибжонктиву због рестрикције *tout ce que*. И у овом случају, и у случају када је глагол *espérer* у афирмативној конструкцији српски преводни еквивалент је према неким мишљењима, декларативна реченица са модално употребљеним глаголским обликом. Тачније, Р. Симић (Симић 1966) глаголски облик декларативне реченице после глагола *надаџи* се анализира као модалан. Реч је о следећем примеру: *Док сам жив, очеџ се надам да ћу моју жену и дјецу којекако моћи храниџи...* (Симић 1966: 137)

14 Аутори дефинишу сибжонктив као *le mode du non-jugement*. При томе се под изразом *non-jugement* подразумева уздржаност говорника (или протагонисте) да донесе суд о вероватности реализације радње о којој се говори. Термин *le mode* је позајмљен из старе француске грамаџике, а аутори га користе уместо термина *le mode*, подразумевајући под њим само индикатив и сибжонктив.

Када се употреби афирмативно, он тада имплицира слагање између мишљења протагонисте и мишљења говорника. Када се каже: *Louis sait que Paul est malhonnête*, то значи да је то не само Лујево мишљење, већ да је то и мишљење говорника: ту дакле нема места сибжонктиву. Ово слагање нестаје када је глагол *savoir* негиран, јер говорник може да познаје истину коју протагониста не зна. У том случају могућа је употреба и индикатива и сибжонктива:

10. ... d'où il résultait que **celui-ci ne savait pas** que *George Sand était le pseudonyme d'une femme*. (МР: 203)

➤ ... **а из његове приче је произишло да овај није знао да је Жорж Санд псеудоним једне жене**. (ЖМП: 107)

11. **Vous ne saviez pas** que le piano pouvait atteindre à ça. (МР: 150)

➤ **Ви нисте знали да клавир може то да досстигне**. (ЖМП: 39)

12. **Elle ne savait pas** que sa cousine fût là. (МР: 386)

➤ **Није знала да је њена рођака ту**. (ЖМП: 206)

13. —Mais non, cet amour de Charles, **je ne savais pas** qu'il fût là, (...). (МР: 388)

➤ -Не, **нисам знала да је то срце, Шарл, овде**. (ЖМП: 208)

У српском језику, ова дистинкција се губи, и комплетивна реченица после глагола *savoir* увек се преводи декларативном реченицом са темпорално употребљеним глаголским облицима. Сматрамо да је то у вези са природом овог глагола: он наине припада групи *фактивних глагола* – дакле, његово значење „имплицира да је оно што њима подређена реченица износи истинит факат“. (Ивић 1983: 140).

III. АЛТЕРНАЦИЈА СИБЖОНКТИВ/ИНДИКАТИВ¹⁵

1. глаголи који изражавају претпоставку

Уз ове глаголе користи се индикатив када се ради о претпоставци која је заснована на неким чињеницама, која дакле није произвољна – иако и даље постоји доза сумње, можемо приметити да се у оваквој употреби ови глаголи по значењу приближавају глаголу *reposer* (*мислити, сматрати*). Таква комплетивна реченица има преводни еквивалент у декларативној реченици.

14. (...) **le docteur supposait** que la phrase commencée était ridicule et la terminait ironiquement (...). (МР: 242)

¹⁵ У навођењу ових примера, ограничили смо се на оне које смо пронашли у корпусу, иако у француском језику постоји још оваквих примера.

➤ (...) доктор би претпоставио да је зајочена фраза смешна и завршио би је иронично (...). (ЖМП: 28)

15. Swann fut bien étonné, **il supposait que son nom n'était jamais proféré** devant les Verdurin. (MP: 434)

➤ Сван је био веома изненађен, претпостављао је да се његово име никада не изговара пред Вердиреновима. (ЖМП: 265)

Када су у одричном облику њихова комплетивна реченица биће у сибжонктиву:

16. **Jamais il n'avait supposé que ce fût une chose aussi récente**, (...). (MP: 423)

➤ Никада он не би могао ни претпоставити да је ико могло бити нешто иако недавно, (...). (ЖМП: 251)

Насупрот томе, када је реч о формирању произвољне хипотезе, која није заснована ни на каквим индицијама, него је у питању замишљена радња која служи као полазна основа за даље резонување, комплетивна реченица ових глагола биће у сибжонктиву.¹⁶

17. **Mettons que [=supposons que]¹⁷ j'aie eu tort**, au moins je te le dis carrément. (MP: 429)

➤ Узмимо да сам погрешила, али бар ти то кажем отворено. (ЖМП: 258)

Промена глаголског начина овакве комплетивне реченице не утиче на промену преводног еквивалента.

2. глаголи који изражавају сумњу

Глаголи овог типа (*douter, contester, démentir, disconvenir, dissimuler, nier*), имају комплетивну реченицу у сибжонктиву.¹⁸ Уз негиране глаголе овог типа често се користи експлетивно *не*, иако оно није обавезно.¹⁹ У српском језику преводни еквивалент је изрична реченица, али се у овим случајевима експлетивно *не* не употребљава.

16 Оваква употреба (у којој су иначе глаголи претпоставке најчешће у императиву), честа је у математичким задацима, за постављање претпоставке. *Pour aller d'un village A à un village B, un homme parcourt la distance AC à pied, et la distance CB en autobus. On suppose qu'il ne perde pas le temps dans l'attente de l'autobus.* (Cohen 1965: 150)

17 Глагол *mettre* у императиву постаје синониман са глаголом *supposer*, пре свега у фамилијарном језичком регистру.

18 Индикатив се после њих користи само уколико се инсистира на реалности чињенице.

19 Дамурет и Пишон (Damourette – Richeon 1911–36) сматрају да се експлетивно *не* у овој ситуацији може објаснити као нека врста „побуне“ духа против апсолутизма изјаве: *Je ne doute pas*. У колико се оно не употреби, значи да овакве побуне нема.

18. Celles-ci ne lui eussent paru mensongères que *s'il s'était d'abord défié*²⁰ qu'elles le fussent. (MP: 345)

➤ Ове би му се учиниле лажне **само ако би он ошћрве погледовао да би њо могле бићи**. (ЖМП: 155)

19. *Ne doutant pas que ce fût* pour montrer qu'ils n'étaient pas intimidés par les titres,... (MP: 26)

➤ **Не сумњајући да они њо чине** зато да би показали како се они не устручавају с' титулама... (ЖМП: 112)

3. глаголи мишљења (trouver, croire, estimer,...) + *iridge*

Уколико се глаголима овог типа придружи неки придев (*bon, nécessaire, raisonnable, naturel, inévitable,...*), они добијају јачу ноту личне, субјективне процене, тако да се то одражава и на њихову синтаксу (добијају синтаксу какву имају глаголи воље). У српском језику преводни еквиваленти њихових зависних реченица остају изричне реченице:

20. *...je n'ai pas trouvé raisonnable qu'il louât des places pour y retourner avec moi.* (MP: 40)

➤ **...нисам смањрала разложним да њоново узима улазнице** да би ишао и са мном. (ЖМП: 100)

21. (...), mais comme elle était bonne, désireuse de lui faire plaisir, et souvent triste quand elle l'avait contrarié, *il trouva tout naturel qu'elle le fût cette fois* de l'avoir privé de ce plaisir de passer une heure ensemble (...). (MP: 327)

➤ (...), али како је била добра, жељна да му причини задовољство, и често тужна кад би му учинила што нажао, **нашао је да је природно да се сада жалоси** што га је лишила тога задовољства да проведу један сат заједно, (...). (ЖМП: 132)

22. (...) cette explication calmait les soupçons de Swann, *qui en effet trouvait inévitable que l'amie eût d'autres invités qu'Odette* dans sa loge à l'Hippodrome, (...) (MP: 370)

➤ (...) то објашњење умирило би Сванове сумње, јер **он је одиша налазио неизбежним да њена пријатељица има у својој ложи на хиподрому и других особа** а не само Одету, (...). (ЖМП: 186)

²⁰ Глагол *se défier* значи: *se méfier, douter de*.

4. Глагол *comprendre*

Када се „разумевање“ које износимо овим глаголом односи на постојање неке чињенице (говорник/субјекат интелектуално поима да та чињеница постоји), његова комплетивна реченица је у индикативу:

23. „**Je comprends** que je ne peux rien faire, moi chétive, à côté de grands savants comme vous autres, lui avait-elle répondu. (...) „(МР: 234)

➤ „Ја разумем да не могу ништа, ја, слабино сџворење, крај великих учењака као што сте ви“, одговорила му је она. (...) (ЖМП: 19)

24. A partir de cette soirée, **Swann comprit que** le sentiment qu’Odette avait eu pour lui *ne renaîtrait jamais*, que *ses espérances de bonheur ne se réaliseraient plus*. (МР: 409)

➤ Почев од те вечери, Сван схвати да осећања која је Одетта некада имала према њему неће никада више васкрснути, да се његове наде у срећу никада више неће остварити. (ЖМП: 234)

Напротив, када се уз овај глагол употреби сибжонктив, он тада значи: „*trouver naturel, ne pas s’étonner de*“; чињеница се сматра већ познатом и прихваћеном, а оно што протагониста разуме, то су њени узроци:

25. **Je comprends très bien** qu’on ne puisse pas avoir de jolies choses, mais au moins qu’on n’ait pas de choses ridicules. (МР: 392)

➤ **Разумем ја** врло добро да човек не може увек имати лепих ствари, али онда бар нека нема смешне. (ЖМП: 214)

=Слажем се се тим да човек не може увек имати лепих ствари,

...

У следећем примеру, семантика француске реченице сугерише превод зависноупитном реченицом:

26. **Je ne comprends pas** qu’Odette supporte des manières pareilles. (МР: 333)

➤ На схватам како Одетта може да подноси такво опхођење. (ЖМП: 140)

=Не схватам зашто Одетта подноси такво опхођење.

Значење ове реченице можемо интерпретирати и на следећи начин: „Не слажем се са тим што Одетта подноси такво опхођење.“

27. (...) ; si elle ne faisait rien de mal à ce moment-là, comment Forcheville pourrait-il même *s'expliquer*²¹ *qu'elle eût pu ne pas ouvrir?* (MP: 330)

➤ - и, ако у томе тренутку није чинила ништа рђаво, како би чак Форшвил могао објаснити себи да би она могла не отворити ? (ЖМП: 136)

Промена глаголског начина у француском језику рефлектује се на преводни еквивалент у српском: када је комплетивна реченица у сибжонктиву, постоји и могућност превода зависноупитном реченицом.

Примери су показали да су еквиваленти до сада посматраних комплетивних реченица после глагола *говорeња*, *мишљења* и *перцепиције* декларативне реченице, са изузетком комплетивне реченице у сибжонктиву после глагола *comprendre*, која као еквивалент може имати и зависноупитну реченицу. Што се тиче вредности глаголских облика у оквиру већине ових еквивалентних структура, мишљења наших граматичара нису усаглашена. Због тога ћемо се ми ограничити на напомену да у нашој стручној литератури постоје и ставови да се глаголу декларативне реченице који износи лични став говорника или субјекта главне реченице може приписати модална вредност.

5. Декларативни глаголи у значењу воље

Глаголи који својим семантичким модалитетима служе за тврдњу (афирмацију) неке чињенице (нпр. *dire, prétendre, mander, assurer, avertir, prendre garde, écrire, conclure,...*) могу добити значење глагола воље, блиско значењу глагола *vouloir* (*хитeти*, *желети*) или глагола *ordonner* (*наредити*), и онда се после њих користи сибжонктив:

28. Et à défaut d'aucun, il priait M. de Charlus de courir chez elle, **de lui dire** (...) qu'il se rappelait avoir à parler à Swann, qu'elle voulût bien lui faire demander de passer tout de suite chez elle; (MP: 362)

➤ А у недостатку било каквог изговора, замолио би г. де Шарлиса да отрчи код ње, **да јој (...) каже**

a. како се сећио да би требало да разговара са Сваном

b. **и да је замоли да га позове да одмах сврати код ње** ; (ЖМП: 176)

У овом примеру глагол *dire* везује две комплетивне реченице, од којих је прва у индикативу, јер је ту глагол *dire* употребљен као

²¹ Једно од значења глагола *s'expliquer* је и: *comprendre la cause, la raison, le bien-fondé de.*

декларативни глагол, док је друга у сибжонктиву, јер је сада овај глагол употребљен као глагол воље. Ово се огледа и у преводу на српски: у првом случају реч је изричној реченици са темпоралним глаголским обликом, а у другој је експлицитно показана двојакост значења глагола *dire* – преведен је глаголом *замолиши*. Сада је српски преводни еквивалент друга подврста изричних реченица – *волунтативна реченица*²². Треба скренути пажњу и на промену везника – у другом примеру је наиме искључена могућност употребе везника *како*.²³

У следећем примеру глагол *répondre* могуће је заменити и неким од глагола воље, рецимо: *ordonner, prier* (*наредити, замолиши*), и сл., без промене смисла реченице.

29. ..., **en répondant** *qu'on voulût bien l'excuser (...)*, mais qu'il avait quelque chose à demander au peintre. (MP: 37)

➤ *...одговоривши му да га за извини (...)*, али да има нешто да пита сликара. (ЖМП: 97)

Дакле, у случају када декларативни глаголи означавају вољу, српски преводни еквивалент њихових комплетивних реченица је *волунтативна (вољна) реченица*. За разлику од *декларативних* и *зависноуједињених* реченица, волунтативне реченице су *модалног карактера*, јер се њима исказује ситуација која није реална.²⁴ У *Српској синтакси* (Симић – Јовановић 2002) се ове реченице разликују од декларативних по томе што је њихово значење проспективно (њено остварење везано је за будућност).²⁵ Карактеристични облик волунтативних реченица је *да+презент*, или *нека+презент* (уколи-

22 О овоме даље у овом раду.

23 „...када је у питању тзв. *волунтативна модалност*, онда се појављује само везник *да* ... (нпр. може *Рекао је да ме воли/како ме воли*, али само: *Желим да пушумем*)“ (Ружић – Бошњакковић: 235)

24 У питању су реченице „...којима се износи садржина глагола унутрашњег расположења у виду захтева, жеље, жаљења, настојања, плана, готовости, спремности, наде, претпоставке, сигурности, способности, потребе, неминовности, вршења још нереализованих или неизвесно реализованих процеса. Тај, свима њима заједнички, модални карактер везује ове реченице у посебну врсту изричних реченица, које ми, с правом по своме мишљењу, називамо овим њима заједничким именом“ (Стевановић 1969: 798)

25 Тачније, реализација одређене радње се: наређује или захтева (*императивне изричне реченице*, а зависе од глагола типа *заповедити, наредити, захтевати, тражити, молиши, предлаћи*), жели (*општаивне* или *жељне* изричне реченице зависе од глагола типа *желети, жудети, волети*), планира (глаголи типа *намераваши, планираши, настојаши, трудити се, покушаваши,...*).

Међу нашим граматичарима постоје и мишљења да презент у овој конструкцији није модалан: Срето Танасић (Танасић 1996: 168), анализирајући примере типа *Да чујем шта хоћеш* као допуне неизреченој, подразумеваној реченици „Хтео бих“ или „Хоћу“, износи став да „при оваквој *дојунској* употреби презента и није умјесно говорити о некој његовој модалности“.

ко се ради о посредној заповести – заповести лицу које није присутно). Наиме, волунтативна реченица од своје главне реченице зависи на такав начин да је радња њеног глагола обично обележена временом глагола главне реченице, док је сама волунтативна реченица скоро увек у презенту (трајном или свршеном)²⁶, дакле има *стално време* (Белић 1933).

* * *

Реченице које допуњују управну реч са значењем говорења, мишљења и перцепције у француском језику имају доста комплекснију синтаксу него у српском. Опште правило је то да је њихова комплетивна реченица у индикативу, уколико су они афирмативно употребљени, а уколико су у некој дубитативној конструкцији (када су негирани, у упитном облику или уколико у реченици постоји нека рестрикција), њихова комплетивна реченица је у сибжонктиву. Међутим, постоји значајан број ситуација у којима се одступа од овог правила, као и одређени број глагола који сами по себи имају специфичну синтаксу. На пример, када декларативни глаголи имају значење воље, и афирмативно су употребљени, њихова комплетивна реченица имаће глагол у сибжонктиву; реченица која зависи од глагола претпоставке ће бити у индикативу или сибжонктиву у зависности од степена заснованости претпоставке изражене глаголом; уколико се глаголу *trouver* (или неком другом глаголу мишљења) дода квалификативни придев он тада добија значење потребе вршења радње, и самим тим синтаксу глагола воље. Када глагол *comprendre* значи „*trouver naturel*“, он ће имати комплетивну реченицу у сибжонктиву.

Преводни еквивалент реченица које допуњују управну реч са значењем говорења, мишљења и перцепције у српском је увек изрична реченица, најчешће декларативна. Могућност превода зависноупитном реченицом јавља се једино код комплетивне реченице уведене глаголом *comprendre*, и то само у случају када је та комплетивна реченица у сибжонктиву. Када је реч о вредности глаголских облика у оквиру ових изричних реченица, мишљења наших граматичара нису усаглашена: неки граматичари сматрају да се у декларативним и зависноупитним реченицама глаголска времена увек употребљавају темпорално, док други заступају став да уколико управна реч ових зависних реченица садржи лични

26 У савременом српском језику није уобичајена употреба потенцијала у оваквим реченицама. Пример потенцијала нашли смо код Белића, у граматички из 1933 године: *Желим нека би увек срећан био.* (Белић 1933: 121)

став говорника, глаголски облик ће у њима бити употребљен модално. Једино је у случају изричне реченице уведене глаголом *знаџи* извесна темпорална вредност њеног глаголског облика. У случајевима када глаголи говорења или мишљења означавају вољу субјекта главне реченице да дође до вршења одређене радње, српски преводни еквивалент биће трећа подврста изричних реченица, односно волунтативна реченица.

Литература

Белић 1998: А. Белић, *Оишџа лингвистџика*, Први том: *О језичкој ѣприроди и језичком развиџику*, књига I и II, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства. (Прво издање 1941).

Цохен 1965: М. Cohen, *Le Subjonctif en français contemporain*, Paris, SEDES.
 Damourette, Pichon 1911–36: J. Damourette, Ё. Pichon, *Des mots à la pensée, Essai de Grammaire de la Langue Française*, Tome cinquième, VERBE (fin), Paris, Bibliothèque du "français moderne", Collection des linguistes contemporains.

Grevisse 1969: М. Grevisse, *Le Bon Usage*, 9e édition revue, Gembloux, Editions J. Duculot, S.A.

Ивић 1970: М. Ивић, *Ујошреба глаголских времена у зависној реченици: ѣрезентџи у реченици с везником да*, Зборник за филологију и лингвистику XIII/1, Нови Сад.

Ивић 1983: М. Ивић, *О реченицама којима се дојунује глагол знаџи*, Лингвистички огледи, Београд, Просвета.

Кордић 2008: С. Кордић, *Координација и субординација у сложеним реченицама славенских језика*, Јужнословенски филолог, LXIV.

Le Bidois, Le Bidois 1971: G. Le Bidois, R. Le Bidois, *Syntaxe du français moderne (ses fondements historiques et psychologiques)*, Tom I i II, Paris, Editions A. et J. Picard.

Le Goffic 1993: P. Le Goffic, *Grammaire de la phrase française*, Paris, Hachette.

Nyrop 1930: Кr. Nyrop, *Grammaire Historique de la Langue Française*, Tome 6e, Copenhagen, Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.

Ружић 2006: В. Ружић, *Дојунске реченице у савременом срџском језику (I)*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLIX/1, Нови Сад.

Ружић, Бошњаковић 2005: В. Ружић, Ж. Бошњаковић, *Везници у изричним реченицама (српско-македонске паралеле)*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, вол. 48, бр. 1–2.

Симић 1966: Р. Симић, *Глаголска времена у зависним реченицама*, Наш језик, XV, св. 3–4, Београд.

Симић, Јовановић 2002: Р. Симић, Ј. Јовановић, *Срџска синџакса*, I-II, Београд, Јасен.

Станојчић, Поповић, 1994: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамаџика српскога језика*, (уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе), треће, прерађено издање, Завод за уџбенике и наставне средства, Београд.

Стевановић 1969: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, (II Синџакса) Београд, Научна књига.

Стевановић 1967: М. Стевановић, *Функције и значења глаголских времена (Fonctions et sens des temps verbaux)*, Београд, Научно дело.

Танасић 1996: С. Танасић, *Презент у савременом српском језику*, Београд, Институт за српски језик САНУ.

Точанац Миливојев 1989а: Д. Точанац Миливојев, *Propositions, phrase et texte*, Syntaxe de Phrase Française, Нови Сад, ИСЈК.

Wagner, Pinchon 1962: R.-L. Wagner, J. Pinchon, *Grammaire du français classique et moderne*, Paris, Hachette.

Корпус

Marcel Proust, *A la Recherche du Temps Perdu, Tome I: Du Côté de chez Swann, Deuxième partie: Un Amour de Swann*, Paris, Gallimard, 1954. (skraćena: MP)

Marsel Prust, *Jedna Svanova Ljubav*, prevod: Živojin Živojinović, Novi Sad, Matica Srpska, 1967. (Copyright by Librairie Gallimard, Paris, 1919.) (skraćena: ŽMP)

Ružica Seder

LE CHOIX DU MODE VERBAL DANS LES PROPOSITIONS COMPLÉTIVES INTRODUITES PAR LES VERBES DÉCLARATIFS, VERBES D'OPINION ET DE PERCEPTION ET LEURS ÉQUIVALENTS SERBES

Résumé

Cet article porte sur le choix du mode verbal dans les propositions complétives dépendant de verbes *déclaratifs, verbes d'opinion et de perception*, et sur leurs équivalents serbes. Après l'analyse de l'emploi des modes verbaux dans ce type de complétives, en comparant les exemples fournis par le corpus, étudiant tout d'abord leurs équivalents syntaxiques serbes, et puis, analysant les formes verbales à l'intérieur de ces équivalents, on essaie de cerner les équivalents sémantiques des modes français dans ce type de propositions.